

การส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน¹

PROMOTING NEW WEAVERS WITH SUSTAINABLE DESIGN PRINCIPLES

วุฒิไกร ศิริผล / WUTHIGRAI SIRIPHON*

สาขาวิชาศิลปการออกแบบพัสดุราภรณ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

DEPARTMENT OF TEXTILE AND FASHION DESIGN, FACULTY OF FINE AND APPLIED ARTS, THAMMASAT UNIVERSITY.

แพรวา รุจิณรงค์ / PHRAEVA RUJINARONG

สาขาวิชาแฟชั่น สิ่งทอและเครื่องตกแต่ง วิทยาลัยอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

DEPARTMENT OF FASHION, TEXTILES AND ACCESSORIES, COLLEGE OF CREATIVE INDUSTRY, SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY.

Received : January 31, 2025

Revised : May 14, 2025

Accepted : May 20, 2025

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยการส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน มีเป้าหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์ของช่างทอผ้ารุ่นใหม่ และ 2) ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้สิ่งทอจากครูช่างศิลป์ และสนับสนุนการสร้างสรรคผลงานของช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดย ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง วางแผนการดำเนินงานวิจัย ดำเนินกิจกรรมหลักที่ 1 การศึกษาข้อมูลสภาพการณ์การทำงานของช่างทอรุ่นใหม่ รับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย กิจกรรมหลักที่ 2 ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้สิ่งทอจากครูช่างศิลป์ และแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืนสู่ช่างทอรุ่นใหม่ กิจกรรมหลักที่ 3 สนับสนุนการสร้างสรรคผลงานของช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน และวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย แนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ ได้แก่ การส่งเสริมงานช่างศิลป์สิ่งทอไทย และแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน

ผลการวิจัย ได้แก่ 1) องค์ความรู้ด้านการส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน จำนวน 1 เรื่อง 2) หลักสูตรอบรมงานช่างศิลป์สิ่งทอและแนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืนสู่ช่างทอรุ่นใหม่ จำนวน 3 หลักสูตร 3) ผลงานศิลปกรรมต้นแบบผ้าทอ จำนวน 11 ชิ้น 4) คลิปวิดีโอสรุปโครงการ จำนวน 1 คลิป 5) เครือข่ายนักวิจัย นักวิชาการที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 6 คน และ 6) จำนวนภาคีเครือข่ายสถาบันการศึกษาจำนวน 4 สถาบัน สรุปผลการวิจัยคือการส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน มีศักยภาพเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรช่างศิลป์สิ่งทอ ทั้งนี้ ควรส่งเสริมพัฒนาความรู้และทักษะด้านการตลาด การบริหารจัดการและการออกแบบเพื่อต่อยอดเชิงพาณิชย์ได้

คำสำคัญ: ช่างทอผ้า, คนรุ่นใหม่, ผ้าไทย, การออกแบบเพื่อความยั่งยืน, การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

The research project titled “Promoting New Weavers with Sustainable Design Principles” is a qualitative study. The project has two primary aims: first, to examine the status of the new generation

¹ ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรม จากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดย รัชชา และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2566

* ผู้นิพนธ์หลัก E-mail: w.siriphon@gmail.com

of weavers; and second, to facilitate the transfer of craft knowledge from master craftsmen while supporting these weavers in creating new works that incorporate sustainable design principles. The research methods involve multiple stages. It begins with a background study of the identified context and a planning phase. The activities are then divided into three stages. The first stage involves assessing the status of the new weavers and recruiting participants. The second stage focuses on teaching craft skills, drawing from the expertise of master craftsmen and the principles of sustainable design. The third stage supports participants in creating new works. Finally, the collected data is analysed and summarised.

The project outputs include: 1) a study on promoting new weavers through sustainable design principles; 2) three programme outlines for craft practice and sustainable design principles; 3) eleven textile artworks; 4) a project summary video. 5) six members of an academic network; and 6) four institutional partnerships. The research project concludes that sustainable design principles are effective tools for developing new weavers. Furthermore, the support programme should equip participants with additional knowledge and skills in marketing, management, and design to enhance the development of local textiles for contemporary commercial markets in the future.

Keywords: Weaver, New Generation, Thai Textiles, Sustainable Design, Sustainable Development

บทนำ

ผ้าไทยมีความสำคัญในฐานะเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกที่มาและตัวตนของผู้คน แสดงความผูกพันของคนและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งสร้างอัตลักษณ์ชุมชน และเป็นสิ่งสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนในหลายภูมิภาค แม้ว่าผ้าไทยจะได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องจากทั้งภาครัฐ ภาคการศึกษา และเอกชน แต่ประเด็นที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งต่ออนาคตของผ้าไทยคือ ช่างทอผ้ารุ่นใหม่ที่มีจำนวนน้อย เป็นความเสี่ยงที่องค์ความรู้ด้านการทอผ้าจะสูญหายไปในวันข้างหน้า การส่งเสริมและพัฒนาช่างทอผ้ารุ่นใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และควรพัฒนาไปในแนวทางที่สอดคล้องกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของโลกด้วย

ความสนใจด้านสิ่งแวดล้อมในภาคประชาสังคมที่มากขึ้นในปัจจุบัน สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศที่รุนแรงและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่มากขึ้น ประกอบกับนโยบายของสหประชาชาติและรัฐบาลไทยที่เน้นการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ร่วมกับการผลักดันเศรษฐกิจสีเขียว (Bio, Green and Circular Economy: BCG) การดำเนินงานต่าง ๆ ด้านการพัฒนาจึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว ซึ่งสามารถทำได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับวิถีสิ่งทอไทยที่มีความใกล้ชิดสิ่งแวดล้อม เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชุมชน และเป็นเครื่องช่วย

สร้างรายได้ส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ได้อย่างดี เหตุปัจจัยดังกล่าวมาสอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน อันเป็นเครื่องมือที่ผนวกรวมแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างลงตัว

แนวคิดด้านการออกแบบและพัฒนาสิ่งทอไทย ได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องอย่างเห็นได้ชัด ตั้งแต่การส่งเสริมกิจการช่างไหมในรัชกาลที่ 5 โดยการจัดตั้งกรมช่างไหมขึ้น เพื่อส่งเสริมการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมในประเทศ ให้มีความก้าวหน้าและได้มาตรฐาน กรมช่างไหมผ่านการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเรื่อยมา กระทั่งได้รับการยกฐานะเป็นกรมหม่อนไหมในปี พ.ศ. 2552 เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (วิโรจน์ แก้วเรือง, 2553, น. 17 - 23)

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์งานผ้าไทยอย่างต่อเนื่อง ด้วยการก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชินูปถัมภ์ ในปี พ.ศ. 2519 และได้พัฒนางานอย่างต่อเนื่องอย่างประสบความสำเร็จ และได้เปลี่ยนชื่อเป็นมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในปี พ.ศ. 2531 (นันทนา ปรมานุกิติ, 2560, น. 4 - 17; พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, ม.ป.ป.) ปัจจุบันสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ทรงดูแลกิจการงานด้าน

ศิลปาชีพ (หน่วยราชการในพระองค์, 2565) ด้วยพระปรีชาสามารถและประสบการณ์ด้านแพ้นและด้านผ้าไทย ทำให้การส่งเสริมผ้าไทยมีความต่อเนื่องและพัฒนาขึ้น

หน่วยงานรัฐบาลที่ส่งเสริมกิจการผ้าไทยมีหลายส่วน เนื่องจากผ้าไทยเกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจชุมชนจำนวนมาก เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประชาชน เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนและประเทศชาติ ยกตัวอย่างเช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product: OTOP) โดยกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (Vonpiankul, 2022) การเชิดชูเกียรติครูช่างศิลป์ และการส่งเสริมการค้างานหัตถศิลป์ โดยสถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (องค์การมหาชน) กิจกรรมการส่งเสริมแพ้นผ้าไทย โดยสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น

ความกังวลต่ออนาคตของผ้าไทย เนื่องจากผู้สืบทอดการทอผ้ามีน้อยลง (อารีวรรณ หัสติน, 2559, น. 73-88; บุชบา หินเธาว์, 2557, น. 132-144) อย่างไรก็ตาม ภาครัฐได้จัดโครงการส่งเสริมให้ผู้ทำงานหัตถศิลป์รุ่นใหม่ต่อเนื่องมากขึ้น อาทิ โครงการเชิดชูเกียรติทายาทช่างศิลปหัตถกรรม โดยสถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (องค์การมหาชน) ด้วยการเชิดชูทายาทช่างศิลป์แขนงต่าง ๆ ที่มีผลงานโดดเด่น และโครงการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์ YOUNG OTOP คู่สากล โดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่รับสมัครสมาชิก OTOP หรือทายาทสมาชิกจากทั่วประเทศกว่าร้อยละห้าเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาความรู้ด้านผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และการตลาด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอ อาทิ การศึกษาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมสู่คนรุ่นใหม่ ในจังหวัดสกลนคร (อัจฉราพร จิวสุภา, สุภาพ การุณย์ลัญจกร และ ปทุมทิพย์ ม่านโคกสูง, 2560, น. 95-102) จังหวัดอุบลราชธานี (กิตติวิชัย บุญทวี, 2565, น. 249-254) เป็นต้นรวมทั้งงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการความรู้และการถ่ายทอดความรู้ด้านการทอผ้า ยกตัวอย่างเช่น การจัดการความรู้เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าผ้าจกราชบุรี (เสรี เพิ่มชาติ และคณะ, 2556, น. 183-194) แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจก (จรัญดา จันทร์แจ่ม, อภิชาติ ใจอารีย์ และ วีรฉัตร สุปัญญา, 2557, น. 159-174) การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญา กรณีศึกษาผ้าจกไทยวน

(ณัฐกฤตย์ ดิฐวิรุฬ, 2558, น. 39-48) วิธีการอนุรักษ์ผ้าไหมมัดหมี่ของชาวบ้านห้วยแคน จังหวัดมหาสารคาม (ภัทรวดี อัครลา และ การุณย์ บัวเผื่อน, 2558, น. 95-101) และการอนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมมัดหมี่ขึ้นต้นแดงของชุมชนบ้านหัวสะพาน จังหวัดบุรีรัมย์ (มาริสสา อินทรเกิด, ชรินทร์ งามมกล และ วิชุดา อยู่ยงค์, 2561, น. 141-154) เป็นต้น

ในด้านการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ พัฒนา และถ่ายทอดความรู้ผ้าไทย มีครอบคลุมหลายแนวทาง ยกตัวอย่างเช่น การออกแบบเครื่องแต่งกายจากผ้าไทย (กิตติกรณ นพอดมพันธ์, 2559, น. 81-94; จรัสพิมพ์ ว่างเย็น, 2554; ไอรดา สุดสังข์, 2559, น. 170-179) การออกแบบเครื่องตกแต่งร่างกาย เครื่องประดับการแต่งกาย (ฐิติพันธ์ จันทร์หอม, 2559, น. 181-192; จุวีวรรณ จันทลา และคณะ, 2559, น. 82-98; ศศิธร วิศพันธ์, 2560, น. 1-9) การออกแบบของแต่งบ้านจากผ้าไทย (อุวิทย์ สุวคันธกุล, โอภาส สุขหวาน และ ประทิว ทองเหลือ, 2552, น. 101-107) การออกแบบของที่ระลึกจากผ้าไทย (อรุณวรรณ ตั้งจันทร์ และ นิรัช สุดสังข์, 2554, น. 91-102) รวมถึงการใช้แนวคิดความเชื่อไปเป็นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ (เลอลักษณ์ ศรีเกษมศิรา และ ศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์, 2564, น. 77-95)

ด้วยสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วรุนแรงของเศรษฐกิจและสังคม สหประชาชาติได้มีมติเสนอกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน, ม.ป.ป.) เพื่อการพัฒนาที่ครอบคลุมสามมิติ ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นนโยบายที่รัฐบาลของไทยได้รับมาใช้เป็นทิศทางของการพัฒนาประเทศ รวมทั้งนโยบายการส่งเสริมเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy: BCG) (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, ม.ป.ป.) ที่ใช้ความหลากหลายทางชีวภาพของไทยเป็นฐานในการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนไปพร้อมกัน

แนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน จึงเป็นการมองการออกแบบที่อยู่บนพื้นฐานการพัฒนาทางเศรษฐกิจ

สังคมและสิ่งแวดล้อม ที่มองสู่ออนาคต เน้นเป้าหมายเพื่อความยั่งยืนที่รอบด้าน (ลดาวัลย์ ไข่มุก, 2567) แนวคิดดังกล่าว มีหลักการสำคัญคือการออกแบบที่สนองต่อความต้องการของมนุษย์ในและมีความรับผิดชอบต่อโลก (Bergman, 2012, p. 15) ซึ่งสอดคล้องกลมกลืนไปกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติด้วย นักออกแบบสามารถประยุกต์ใช้แนวความคิดในการทำงานได้หลากหลาย ตามแต่ลักษณะของโครงการนั้น ๆ อาทิ Cradle - to - cradle (McDonough & Braungart, 2002, p. 92 - 98) User - centered Design (Still & Crane, 2017, p. 12 - 15) Sustainable Design (Bergman, 2012, p. 15)

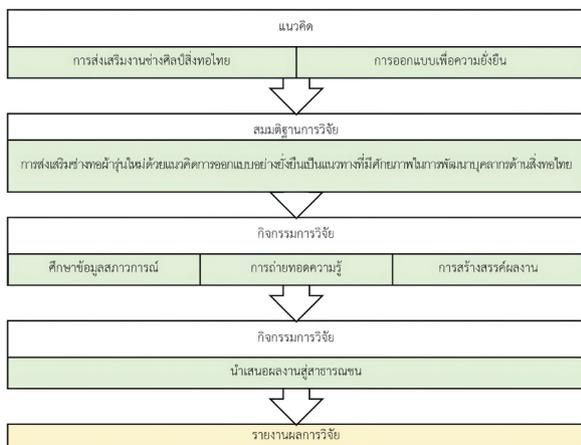
การพัฒนาและส่งเสริมช่างทอผ้ารุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืนจึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพสูง มีความสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของโลก และเป็นทิศทางที่ควรได้รับการศึกษาวิจัย จึงเป็นที่มาของโครงการวิจัย การส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาวะการณ์ของช่างทอผ้ารุ่นใหม่ในพื้นที่ไม่น้อยกว่าสี่จังหวัด
2. เพื่อส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้สิ่งทอจากครูช่างศิลป์ และสนับสนุนการสร้างสรรคผลงานของช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน

อุปกรณ์และวิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ภาพที่ 1 แผนผังภาพแสดงกระบวนการวิจัยวิธีการดำเนินงานวิจัย
ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2565).

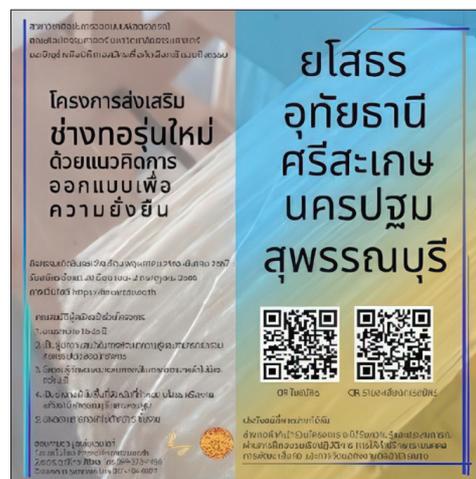
การบันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว การทำต้นแบบ การเรียนรู้จากครูช่าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดแสดงผลงาน และแบบประเมินเชิงคุณภาพผลงาน

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมงานช่างศิลป์สิ่งทอไทย แนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน
2. วางแผนการดำเนินงานวิจัย
3. ดำเนินกิจกรรมหลักที่ 1 การศึกษาข้อมูลสภาวะการณ์การทำงานของช่างทอรุ่นใหม่ประชาสัมพันธ์รับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

โครงการวิจัยดำเนินการประชาสัมพันธ์รับสมัครช่างทอรุ่นใหม่จากพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดยโสธร จังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม และจังหวัดอุทัยธานี ผ่านช่องทางออนไลน์ เว็บไซต์ และเฟซบุ๊ก (Facebook) ของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเครือข่ายนักวิชาการ และช่างทอ โดยผู้สมัครกรอกข้อมูลผ่านกูเกิ้ลฟอร์ม (Google Form) เพื่อให้คณะวิจัยพิจารณา มีผู้สมัครทั้งสิ้น 16 คน และผ่านการคัดเลือกจำนวน 11 คน

กลุ่มช่างทอผ้ารุ่นใหม่ที่เข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริม มีอายุระหว่าง 18 - 30 ปี ที่มีประสบการณ์การทอผ้าไม่ต่ำกว่า 2 ปี เมื่อได้รายชื่อผู้รับคัดเลือกแล้วจึงดำเนินการสำรวจพื้นที่การทำงานของช่างทอรุ่นใหม่ สัมภาษณ์เบื้องต้นและเก็บข้อมูล

ภาพที่ 2 รูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์
ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2566).

ภาพที่ 3 การสำรวจพื้นที่และการทำงานของช่างทอรุ่นใหม่
ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2566).

ดำเนินกิจกรรมหลักที่ 2 ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้สิ่งทอจากครูช่างศิลป์ และแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืนสู่ช่างทอรุ่นใหม่

กิจกรรมย่อยที่ 2.1 ส่งเสริมกระบวนการสืบทอดความรู้ช่างศิลป์สิ่งทอจากครูช่างศิลป์ที่ได้รับการยอมรับในระดับชาติ เรียนรู้องค์ความรู้ที่จำเป็นในการพัฒนางานของช่างทอรุ่นใหม่ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายระหว่างครูช่างศิลป์กับช่างทอรุ่นใหม่ และระหว่างช่างทอรุ่นใหม่ด้วยกัน

โครงการวิจัยได้จัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ ณ อาคารปฏิบัติการคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ระหว่างวันที่ 30 กรกฎาคม - 1 สิงหาคม พ.ศ. 2566 กำหนดกิจกรรมการบรรยายหัวข้อ การออกแบบเพื่อความยั่งยืนและการใช้สีในงานสิ่งทอ การเยี่ยมชมและฟังบรรยายจากวิทยากรเรื่องการจัดจำหน่ายสินค้าสิ่งทอร่วมสมัยในงานแสดงสินค้า CRAFT BANGKOK 2023 ณ ศูนย์แสดงสินค้าไบเทค (BITEC) และส่วนแสดงสินค้า ICONCRAFTS ห้างสรรพสินค้า ICON SIAM กรุงเทพมหานคร รวมทั้งกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ การย้อมสีธรรมชาติเพื่อเส้นใยไหมและฝ้าย และการเสวนากลุ่ม การพัฒนาสิ่งทอด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน ณ อาคารปฏิบัติการคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต โดยคณะวิทยากร ได้แก่ อาจารย์นันทิศา จันทรมศ.ดร. วุฒิไกร ศิริผล อาจารย์แพรวา รุจิณรงค์ อาจารย์ทัศนีย์ นิลฤทธิและ ผศ.ดร. เก่งกาจ ดันทองคำ

หลังจากกิจกรรมเสร็จสิ้น คณะวิจัยได้ให้โจทย์ในการพัฒนาผ้าทอร่วมสมัยแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย โดยกำหนดให้ช่างทอรุ่นใหม่แต่ละคนวางแผนและออกแบบ

พัฒนาผ้าทอตามทัศนคติ และความถนัดส่วนบุคคลโดยไม่จำกัดเทคนิควิธีการ และกำหนดให้ใช้เส้นใยธรรมชาติและย้อมสีธรรมชาติอย่างน้อยร้อยละ 50 ช่างทอแต่ละคนต้องตีความคำว่าสิ่งทอร่วมสมัย ดำเนินการออกแบบด้วยตนเอง โดยมีคณะวิจัยและวิทยากรเป็นผู้ให้คำแนะนำ

กิจกรรมย่อยที่ 2.2 ส่งเสริมการเรียนรู้ของช่างทอรุ่นใหม่เรื่องการออกแบบอย่างยั่งยืน ทั้งในบริบทโลกและบริบทสิ่งทอไทย โครงการวิจัยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมทักษะการออกแบบสิ่งทอด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน ระหว่างวันที่ 2-3 กันยายน 2566 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ด้วยรูปแบบผสมผสาน Online และ On-site กำหนดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบผ้าทอด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน โดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์วิษระวิษญ์ อัครสันติสุข เพื่อให้ช่างทอรุ่นใหม่มีทักษะเพิ่มเติมด้านการออกแบบสิ่งทอ เสริมความรู้ด้านการเก็บข้อมูลเพื่อการออกแบบ การวิเคราะห์ข้อมูล การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบ การสร้างแม่ลาย ลวดลายเพื่อให้เหมาะสมกับการผลิตและการใช้งาน

ภาพที่ 4 กิจกรรมการบรรยายและเยี่ยมชมการจัดจำหน่ายสินค้าสิ่งทอร่วมสมัย
ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2566).

ภาพที่ 5 กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ การย้อมสีธรรมชาติ
ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2566).

ภาพที่ 6 กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบลายผ้าทอด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน
 ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2566).

ดำเนินกิจกรรมหลักที่ 3 สนับสนุนการสร้างสรรค์ผลงานของช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน

หลังจากการอบรมเพื่อออกแบบและพัฒนาแบบผู้เข้าร่วมการอบรมได้นำแบบที่พัฒนาแล้วไปผลิตเป็นผลงานจริงตามแบบของตนเอง คณะวิจัยได้เดินทางไปผลิตเป็นพื้นที่การทำงาน วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2566 จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม เพื่อติดตามกระบวนการพัฒนาแบบต่อเนื่องจากกิจกรรมการออกแบบและให้คำแนะนำด้านการผลิตเพิ่มเติม ช่างทอรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องโครงการ สร้างสรรค์ผลงานผ้าทอคนละ 1 แบบ ความยาวไม่ต่ำกว่า 4 หลา ด้วยแบบของตนเอง และทอด้วยเทคนิคที่ตนสนใจ เพื่อนำไปจัดแสดงและตัดเย็บเป็นต้นแบบผลิตภัณฑ์เครื่องแต่งกาย

ภาพที่ 7 กิจกรรมการติดตามการสร้างสรรค์ผลงานของช่างทอรุ่นใหม่
 ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2566).

คณะวิจัยได้นำผ้าฝ้ายที่ช่างทอรุ่นใหม่ออกแบบและผลิตไว้ นำไปออกแบบเป็นเครื่องแต่งกายร่วมกับนักออกแบบแฟชั่น เพื่อเป็นตัวอย่างการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ หลังจากนั้นจึงนำผลงานทั้งหมดไปถ่ายภาพนิ่งในลักษณะภาพแฟชั่น มีเป้าหมายให้ช่างทอรุ่นใหม่ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานของนักออกแบบ เป็นประสบการณ์ที่นำไปใช้ต่อยอดได้ในอนาคต และนำภาพถ่ายไปเป็นผลงานของตนได้

ผลงานผ้าทอ ศิลปกรรมสร้างสรรค์ นำไปจัดแสดงในนิทรรศการ ช่างศิลป์ถิ่นไทย สืบสานไว้ให้ยั่งยืน ระหว่างวันที่ 13-23 มีนาคม 2567 ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ห้อง Studio ชั้น 4 โดยนำเสนอผลงานผ้าฝ้ายทั้ง 11 ชิ้นงาน และมีช่างทอรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องโครงการร่วมในพิธีเปิดตัว

ภาพที่ 8 ภาพการจัดแสดงในนิทรรศการ ช่างศิลป์ถิ่นไทย
 ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2567).

นอกจากการจัดแสดงในนิทรรศการ โครงการวิจัยยังได้นำเสนอด้วยกิจกรรมเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้และเผยแพร่ผลงานอีกสามกิจกรรม ได้แก่

การเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้และเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ หัวข้อ “การส่งต่อภูมิปัญญาผ้าทอไทยสู่คนรุ่นใหม่” และจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ การทอผ้าฝ้ายฐาน ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ในวันที่ 15 มีนาคม 2567

การเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้และเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ หัวข้อ “การส่งต่อภูมิปัญญาผ้าทอไทยสู่คนรุ่นใหม่” และจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบสีผ้าทอให้ร่วมสมัย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ในวันที่ 30 มีนาคม 2567

การเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้และเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ หัวข้อ “การส่งต่อภูมิปัญญาผ้าทอไทยสู่คนรุ่นใหม่” และจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบสีผ้าทอให้ร่วมสมัย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ในวันที่ 21 เมษายน 2567

ภาพที่ 9 ภาพกิจกรรมการเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้และเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ จังหวัดศรีสะเกษ
ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2567).

การวิเคราะห์ข้อมูล

โครงการวิจัย การส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน มีลักษณะเป็นโครงการนำร่องเพื่อศึกษาทำความเข้าใจจากกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็กเพื่อนำไปประยุกต์ต่อยอดเป็นแนวทางเพื่อวางแผนพัฒนาช่างทอในขนาดใหญ่ขึ้นได้ในอนาคต จากการวิจัยได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. การศึกษาสภาวะการณ์ของช่างทอรุ่นใหม่

ช่างทอรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการวิจัย มาจากพื้นที่สองกลุ่มจังหวัด ได้แก่ กลุ่มจังหวัดภาคกลาง ประกอบด้วย จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดนครปฐม และกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประกอบด้วยจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดยโสธร การกำหนดพื้นที่วิจัย พิจารณาจากเหตุผลหลายประการประกอบกัน ได้แก่ 1) กลุ่มจังหวัดที่มีวิทยาลัยชุมชน อันเป็นเครือข่ายด้านการวิจัยที่สำคัญตั้งอยู่ 2) จังหวัดที่มีวัฒนธรรมการทอผ้าเข้มแข็งโดดเด่น 3) เครือข่ายทางวิชาการด้านงานสิ่งทอ มีผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการในพื้นที่

ช่างทอผ้าที่สมัครเข้าร่วมโครงการ มาจากจังหวัดอุทัยธานี 1 คน จังหวัดสุพรรณบุรี 4 คน จังหวัดนครปฐม 2 คน จังหวัดศรีสะเกษ 3 คน และจังหวัดยโสธร 1 คน มี

ข้อสังเกตว่าช่างทอส่วนใหญ่สมัครเข้าร่วมโครงการผ่านการชักชวนของเครือข่ายทางวิชาการ และเครือข่ายช่างทอผ้ามากกว่าการพบสื่อประชาสัมพันธ์ด้วยตนเอง

พื้นฐานของช่างทอรุ่นใหม่

ช่างทอเรียนรู้จากวัฒนธรรมสิ่งทอ ที่สัมพันธ์กับชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ประกอบด้วยช่างทอผ้าที่เริ่มต้นเรียนรู้จากสถาบัน หรือวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ได้แก่ ลาวครึ่ง 2 คน ลาวเวียง 3 คน ไทยวน 1 คน ส่วย 1 คน ภูไท 1 คน ไทลาว 1 คน เรียนทอผ้าในมหาวิทยาลัย 1 คน และ เรียนทอผ้าในศูนย์ศิลปาชีพบางไทร 1 คน ช่างทอกลุ่มนี้ใช้ทักษะเทคนิควิธีการทำงาน วัสดุและเครื่องมือ กระบวนการ และลักษณะลวดลาย ที่แตกต่างกันพอสมควร วัสดุที่ใช้ในการทอผ้าเป็นไหมและฝ้าย ส่วนใหญ่เป็นเส้นใยที่ซื้อจากร้านค้าหรือเครือข่าย ย้อมสีทั้งด้วยสีเคมีและสีธรรมชาติ

ในด้านประสบการณ์การทำงาน ช่างทอผ้ามีประสบการณ์ในการฝึกฝนทักษะตั้งแต่ 2-9 ปี ช่างทอผ้าส่วนใหญ่ฝึกฝนจากการเรียนกับครูช่างในพื้นที่ของตนเอง ประกอบกับการเข้าร่วมโครงการพัฒนาของภาครัฐ และการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ช่างทอบางคนมีประสบการณ์เข้าร่วมการประกวดระดับชาติ ช่างทอผ้าส่วนหนึ่งได้เริ่มจำหน่าย ผ้าทอของตน โดยเป็นการขายในพื้นที่เป็นหลัก หรือรับจ้างทอจากเครือข่ายครูช่างและช่างฝีมือในชุมชน ขณะที่บางคนที่ฝึกทอผ้าได้ไม่นาน มีรายได้จากการขายผ้าไม่มากนัก ทั้งนี้ มีช่างทอสองคนที่เป็นประธานกลุ่มทอผ้า ได้แก่ กลุ่มผ้าไหม มัดหมี่ศรีเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และกลุ่มวงเดือน ไท-ยวน จังหวัดนครปฐม

ช่างทอมีทักษะในการทอผ้าพื้น ผ้ามัดหมี่ ผ่าจก และผ้าซิด คณะวิจัยประเมินเบื้องต้น เห็นว่าช่างทอผ้าส่วนใหญ่มีทักษะที่ดี ทอผ้าได้เรียบร้อย ฝ้าริมสวย เนื้อผ้าเรียบเนียน มีตำหนิน้อย การมัดหมี่ การทอจกและซิด ทำได้เรียบร้อยดีมาก นับว่าเป็นกลุ่มช่างทอที่มีทักษะฝีมือในระดับดี

ลักษณะพื้นที่ทำงานส่วนใหญ่เป็นบ้านหรือที่พักของตนเอง ใช้พื้นที่โถงในบ้าน ชายคา ใต้ถุนบ้าน หรืออาคารนอกบ้านเป็นจุดตั้งกี่ทอผ้า เครื่องมือการทอผ้าพื้นฐานมีครบถ้วน ทอผ้าได้ครบกระบวนการ อาจขาดอุปกรณ์บางชิ้นตอน เช่น การเตรียมเส้นยืน ซึ่งแก้ปัญหาโดยการจ้างให้ช่างในชุมชนเตรียมให้

ลักษณะของผ้าทอที่ผลิตอยู่แล้ว โดยมากเป็นผ้าทอในรูปแบบประเพณี (traditional) คือเป็นผ้าทอตามลักษณะวัฒนธรรมชาติพันธุ์ที่ตนเรียนรู้การทอผ้ามาก่อน เช่น ทอผ้าชิ้นทั้งตัว หรือชิ้นส่วนของชิ้น ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ และย่าม ลักษณะลวดลายเป็นแบบประเพณี จัดวางแม่ลาย ขนาด สัดส่วน สีเส้น ตามแบบประเพณี มีช่างทอสองคนที่กำลังเรียนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ทอผ้าแบบสมัยใหม่ (modern) จัดวางลักษณะองค์ประกอบศิลป์ตามทฤษฎีการออกแบบ

ในด้านโอกาสในการทำงานทอผ้า ช่างทอจำนวนมากมองถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเองเป็นจุดเด่นที่สามารถฝึกฝนเรียนรู้การทอผ้าจากบรรพบุรุษได้ ทั้งยังมีตลาดในกลุ่มชุมชนวัฒนธรรมเดียวกันที่มีความต้องการซื้อผ้าในแนวประเพณีอยู่ด้วย ช่างทอรุ่นใหม่มีแนวคิดการสร้างกลุ่มทอผ้าและแบรนด์เป็นของตนเอง มองเรื่องการทอผ้าเพื่อสร้างรายได้ค่อนข้างชัดเจน ช่างทอผ้าส่วนหนึ่งมองว่าตนเป็นคนรุ่นใหม่ มีโอกาสในการเรียนรู้ทดลองจากหลายแหล่งทั้งจากวิทยากร โครงการ สถาบันการศึกษา ทำให้มุมมองกว้างขวางขึ้น ทำงานได้หลายทักษะ เรียนรู้ได้เร็ว ทำงานผ้าทอทั้งสี่มิติและสี่ธรรมชาติดี

ในด้านอุปสรรคในการทำงานทอผ้า ช่างทอรุ่นใหม่มองว่าการจำหน่ายผ้าทอยังมีช่องทางที่จำกัด เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นคนทอผ้าในช่วงเริ่มต้น ยังไม่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะเข้าถึงช่องทางการจำหน่ายสินค้าที่สำคัญ เช่น งาน OTOP ระดับประเทศ ประกอบกับที่ต้องหาจุดเด่นของตนเองให้ชัดเจน ทั้งนี้ยังมีอุปสรรคในเชิงเทคนิค อาทิ การย้อมสีให้ติดทนนาน สีไม่ตก เส้นใยที่ทอได้ง่ายขึ้นแต่ยังได้มาตรฐานตามที่หน่วยงานรัฐรับรอง และยังมีประเด็นเรื่องจำนวนช่างทอผ้าในเครือข่ายผู้ผลิตที่มีน้อย และส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่อาจไม่คุ้นชินกับการทอผ้าแบบใหม่ ๆ

สิ่งที่ช่างทอรุ่นใหม่ต้องการได้รับการสนับสนุนส่วนมากเป็นด้านการตลาด การขายผ้าให้ได้ราคาที่เหมาะสม สร้างรายได้ที่ดี ขยายตลาดทั้งในพื้นที่เองและสู่ตลาดนอกพื้นที่ การสร้างชื่อเสียงของตนให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับ รวมไปถึงการออกแบบพัฒนา ต่อยอดลวดลาย และเทคนิคการทอผ้าจากวัฒนธรรมของตนสู่งานร่วมสมัย เพื่อให้กลุ่มลูกค้าที่หลากหลายขึ้น มีโอกาสเติบโตในอนาคตได้มากขึ้น

2. การส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้สิ่งทอจากครูช่างศิลป์และสนับสนุนการสร้างสรรคผลงานของช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน

การอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ช่างทอรุ่นใหม่ ได้กำหนดให้ผู้เข้าร่วมโครงการเพิ่มพูนความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการสร้างสรรค์ผลงานสิ่งทอที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสร้างประสบการณ์ทำความเข้าใจตลาดผ้าไทยร่วมสมัย กำหนดเนื้อหาครอบคลุมด้าน การออกแบบเพื่อความยั่งยืนในบริบทงานสิ่งทอ การออกแบบสีสำหรับสิ่งทอสำหรับงานสิ่งทอร่วมสมัย การศึกษาตลาดสิ่งทอร่วมสมัย จากงาน Craft Bangkok 2023 และ Icon Craft ห้างไอคอนสยาม การถ่ายทอดความรู้จากครูช่างศิลป์ ทักษะการย้อมสีธรรมชาติ และการเพิ่มพูนทักษะการสร้างสรรคผลงานของช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน

พื้นฐานความรู้ความเข้าใจของช่างทอรุ่นใหม่ที่เข้าร่วมโครงการมีต่างกัน ช่างทอรุ่นใหม่บางคนกำลังเรียนอยู่ในหลักสูตรการออกแบบในมหาวิทยาลัย จึงมีพื้นฐานด้านการออกแบบแต่อาจขาดทักษะด้านการย้อมสีธรรมชาติ ในขณะที่ช่างทอรุ่นใหม่บางคนมีทักษะการทอผ้าและย้อมสีธรรมชาติแล้ว แต่ขาดทักษะการออกแบบ การจัดชั้นเรียนดังกล่าวจึงตั้งใจให้เนื้อหาเหมาะสมกับผู้เรียนที่หลากหลายเติมทักษะที่ขาดสำหรับผู้ที่ไม่เคยเรียน และฝึกฝนทักษะให้ชำนาญขึ้นสำหรับคนที่เคยเรียนแล้ว

สิ่งที่ผู้เข้าร่วมโครงการสะท้อนให้คณะวิจัยรับทราบ คือการเปิดมุมมองด้านการออกแบบงานผ้าทอให้กว้างขวางขึ้น ช่วยให้ช่างทอรุ่นใหม่ที่ผลิตผลงานในแนวประเพณี ได้เห็นว่าผ้าทอที่เป็นลวดลายแบบสมัยใหม่ ลดทอนรายละเอียด ใช้ลวดลายที่มีขนาดใหญ่ หรือไม่มีลวดลาย แต่เน้นพื้นผิวที่น่าสนใจ ก็เป็นที่ต้องการของตลาดได้เช่นกัน

ทักษะการย้อมสีธรรมชาติเป็นอีกเนื้อหาหนึ่งที่ผู้เข้าร่วมโครงการแสดงความสนใจเป็นอย่างดี การย้อมสีธรรมชาติสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผู้เข้าร่วมโครงการทุกคน วิทยากรได้สอนทั้งการย้อมเส้นใยไหมและเส้นใยฝ้าย โครงการวิจัยนี้กำหนดให้ช่างทอใช้สีย้อมจากธรรมชาติเป็นสัดส่วนอย่างน้อยครึ่งหนึ่งของวัสดุทั้งหมด การสอนทักษะนี้จึงมีความสำคัญ

3. การสนับสนุนการสร้างสรรค์ผลงานของช่างทอรุ่นใหม่ ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน

การอบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบผ้าทอด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน มีแนวคิดหลักที่จะให้ช่างทอได้ออกแบบสร้างสรรค์ผ้าทอด้วยแนวทางของตนเอง ไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นแนวทางประเพณี หรือสมัยใหม่ ช่างทอผ้าได้ใช้ความสนใจของตนเป็นหลัก และสร้างผลงานออกแบบตามกระบวนการจากสิ่งรอบตัวที่ตนชื่นชอบ

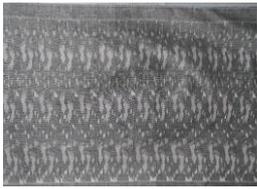
กระบวนการออกแบบประกอบด้วยการรวบรวมข้อมูล คัดเลือกข้อมูล การวิเคราะห์และสังเคราะห์สร้างแม่ลาย แล้วนำมาจัดวางเป็นลวดลายผ้าผืน กระบวนการเช่นนี้แตกต่างจากการออกแบบผ้าทอในแนวประเพณี ที่เน้นการประยุกต์ดัดแปลงจากต้นแบบผ้าทอที่มีอยู่เดิมและสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้น ผลงานการออกแบบที่ได้จากการอบรมเชิงปฏิบัติการจึงมีลักษณะที่เป็นแบบสมัยใหม่เป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ ช่างทอรุ่นใหม่ได้นำผลงานการออกแบบขึ้นต้นไปพัฒนาต่อในแนวทางของตน ซึ่งอาจแตกต่างไปจากผลงานที่ได้ออกแบบไว้เบื้องต้นแล้ว และได้ผสมผสานองค์ประกอบผ้าทอพื้นถิ่นบางส่วน

ในด้านเทคนิค ช่างทอส่วนใหญ่เลือกใช้การมัดหมี่เพื่อสร้างลวดลาย คณะวิจัยตั้งข้อสังเกตว่าอาจมีสาเหตุจากข้อจำกัดด้านระยะเวลา ที่การทอมัดหมี่สามารถทอสร้างลวดลายโดยใช้เวลาน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับเทคนิค

อื่น ๆ เช่นการจกหรือการขีด ทำให้ทอผ้าที่มีความยาวสีเมตรได้ในระยะเวลาประมาณ 2 เดือน ประกอบกับความยืดหยุ่นของเทคนิคที่สามารถสร้างลวดลายได้อิสระ ประกอบรูปทรงและสีสันได้หลากหลาย เหมาะสมกับลักษณะลวดลายที่ได้ออกแบบไว้ และสามารถเริ่มต้นได้ไม่ยาก แม้ว่าจะไม่เคยทอด้วยเทคนิคมัดหมี่มาก่อน

จากกิจกรรมดังกล่าว ช่างทอรุ่นใหม่ที่เกี่ยวข้องโครงการได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมต้นแบบผ้าทอ และคณะวิจัยได้นำไปจัดทำเป็นเครื่องแต่งกายสตรี พร้อมทั้งนำไปจัดถ่ายภาพแฟชั่นและสื่อวีดิทัศน์เพื่อจัดแสดงในนิทรรศการและสื่อเครือข่ายออนไลน์ จัดทำให้เป็นผลงานของผู้เข้าร่วมโครงการ ผลงานแสดงในตารางนี้ พร้อมทั้งชื่อช่างทอและชื่อผลงาน

ในด้านการออกแบบเพื่อความยั่งยืน ช่างทอรุ่นใหม่ได้ทำความเข้าใจเพิ่มขึ้นทั้งในมิติด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ เชื่อมโยงกับบริบทพื้นที่และสังคมวัฒนธรรมของตนเองที่มีหลากหลาย รวมทั้งทำความเข้าใจในเศรษกิจที่กระทบผ่านการศึกษาดูงาน และการแสดงผลงานสู่สาธารณชน ยกตัวอย่างเช่น การเลือกใช้วัสดุและเทคนิคการทอในท้องถิ่นผสมผสานกับเส้นใยและการย้อมสีธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ประยุกต์สู่การออกแบบจริง และนำเสนอในรูปแบบนิทรรศการและสื่อวีดิทัศน์

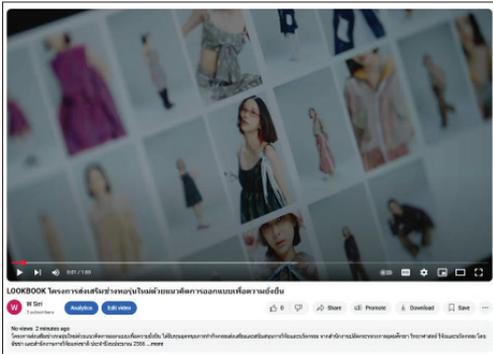
ชื่อช่างทอ - ชื่อผลงาน		ชื่อช่างทอ - ชื่อผลงาน	
			
อรรณพ บุตรดา - รอยเท้าของนักสู้		เปรมประภา ศรีเดช - เส้นเชือกจาก ROV (เสื้อ)	
			
วรุฒม์ มั่นพรม - กุ้งเลี้ยงคนคนเลี้ยงกุ้ง		เกตุ ไยแสง - ชมสวนดอกไม้ (กางเกง)	

ชื่อช่างทอ - ชื่อผลงาน		ชื่อช่างทอ - ชื่อผลงาน	
			
วิวัฒน์ พร้อมพูน - ดอกไม้ริมทาง		กฤษณะ เอี่ยมศรี - ลายเงาไม้บนสายน้ำ	
			
จุฑามาศ สุขหงส์ - พรางพราวทอประกาย		รัชฎาภรณ์ หนูทอง - ดอกแก้วน้ำไหล	
			
ธนาพันธุ์ นันทา - กกคราม		อรรถพล มีพันธ์ - ศรีวิไล	
			
ภูษิษฐ์ นิลทมร - กระต่ายในความสุข			

ตารางที่ 1 ตารางแสดงผลงานผ้าทอและเครื่องแต่งกาย
ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2567).

ในการนี้ โครงการวิจัยได้จัดทำสื่อวีดิทัศน์แสดงใน
ในเว็บไซต์ Youtube เพื่อให้เข้าถึงได้ง่าย โดยเข้าชมได้ที่
<https://youtu.be/1iGe1DAA5e0> และจัดทำสื่อการเรียน
การสอนเป็นสื่อวีดิทัศน์ จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ ทฤษฎีการ
ออกแบบลายผ้าพื้นฐาน การทอผ้าพื้นฐาน และการ
ออกแบบผ้ามัดหมี่สีธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังได้นำผลงานไปจัดแสดงใน
นิทรรศการเผยแพร่ ณ มหาวิทยาลัยหมื่นเจียง มณฑล
ผู้เจี้ยน สาธารณรัฐประชาชนจีน และเผยแพร่ทางโทรทัศน์
ช่อง MCOT ในรายการหนึ่งในพระราชดำริ ออกอากาศ
วันที่ 16 มิถุนายน 2567 อีกด้วย

ภาพที่ 10 แสดงวีดิทัศน์แสดงกิจกรรมในโครงการวิจัย
เว็บไซต์ยูทูบ (Youtube)
ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2567).

ภาพที่ 11 ภาพสื่อการเรียนการสอนทฤษฎีการออกแบบ
ลายผ้าพื้นฐาน
ที่มา : วุฒิไกร ศิริผล และ แพรวา รุจิณรงค์, (2567).

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดย ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง วางแผนการดำเนินงานวิจัย ดำเนินกิจกรรมหลักที่ 1 การศึกษาข้อมูลสภาวะการณ์การทำงานของช่างทอรุ่นใหม่ ประชาสัมพันธ์รับสมัครผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย และคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย กิจกรรมหลักที่ 2 ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้สิ่งทอจากครูช่างศิลป์ และแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืนสู่ช่างทอรุ่นใหม่ ดำเนินกิจกรรมหลักที่ 3 สนับสนุนการสร้างสรรคผลงานของช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืน และวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย ได้แก่ 1) องค์ความรู้ด้านการส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบ เพื่อความยั่งยืน จำนวน 1 เรื่อง 2) หลักสูตรอบรมงานช่างศิลป์สิ่งทอและแนวคิดการออกแบบอย่างยั่งยืนสู่คนรุ่นใหม่ จำนวน 3 หลักสูตร 3) ผลงานศิลปกรรมต้นแบบผ้าทอ จำนวน 11 ชิ้น 4) คลิปวิดีโอสรุปโครงการ จำนวน 1 คลิป 5) เครือข่าย

นักวิจัย นักวิชาการที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 6 คน และ 6) จำนวนภาคีเครือข่ายสถาบันการศึกษาจำนวน 4 สถาบัน

ในด้านการส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่ คณะวิจัยมีความเห็นว่า ช่างทอผ้าที่เข้าร่วมโครงการมีพื้นฐานที่ดีอยู่แล้ว ควรเสริมวิชาชีفش่างทอผ้าในประเด็นด้านการออกแบบ และทักษะผู้ประกอบการ ได้แก่ การตลาด และการประชาสัมพันธ์ การบริหารจัดการ ทั้งนี้กลุ่มช่างทอรุ่นใหม่เป็นกลุ่มที่เริ่มต้นทอผ้าได้ไม่นาน อาจไม่ได้เป็นสมาชิกหลักของกลุ่มทอผ้าหรือวิสาหกิจชุมชนที่มีโอกาสได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐมากนัก ซึ่งอาจเป็นปัจจัยที่ทำให้ช่างทอผ้ารุ่นใหม่กลุ่มนี้ มองไม่เห็นโอกาสในวิชาชีพ อาจล้มเลิกความตั้งใจได้

ในด้านการออกแบบเป็นที่น่าสังเกตว่า ลักษณะลวดลายจากธรรมชาติเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมมากที่สุด อาทิ ลายพรรณพฤกษา ลายตัวสัตว์ ลายจากอวัยวะ และลายจากภูมิทัศน์ เป็นลักษณะที่พบเห็นได้รอบตัว มีความงามอยู่แล้วในตัวเอง อีกทั้งยังมีลักษณะที่หลากหลาย ทั้งรูปทรงเล็ก ใหญ่ สั้น ยาว นำมาจัดวางได้ง่าย ทั้งนี้ลวดลายดอกไม้มีช่างทอเลือกใช้มากที่สุด อาจชี้ให้เห็นว่าการใช้ลวดลายจากธรรมชาติเป็นทางเลือกลำดับแรก ๆ ของการฝึกฝนทักษะด้านการออกแบบสำหรับช่างทอที่ไม่ได้เรียนกระบวนการออกแบบในทางวิชาการมาก่อน เป็นรูปแบบที่ใช้ได้ง่ายกับผู้เรียนที่มีพื้นฐานต่างกัน

ช่างทอทั้งสองคนที่เลือกทอผ้าด้วยรูปทรงเรขาคณิต จัดวางลักษณะองค์ประกอบทางศิลปะด้วยสี พื้นที่น่าหนักและพื้นผิว มากกว่าการใช้รูปทรงที่สื่อถึงลักษณะทางธรรมชาติ เป็นช่างทอที่กำลังศึกษาด้านการออกแบบสิ่งทอในระดับปริญญาตรี คณะวิจัยตั้งข้อสังเกตว่าอาจเป็นเพราะแนวทางการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ที่เน้นลักษณะรูปแบบสมัยใหม่ มีอิทธิพลจากแนวทางการออกแบบในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ผลงานจึงมีลักษณะแบบสมัยใหม่มากกว่าแบบประเพณี

กลุ่มลักษณะลวดลายจากสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ช่างทอได้รับแรงบันดาลใจจากองค์ประกอบ ในเกมที่ตนชื่นชอบ นับว่ามีที่มาที่แตกต่างจากช่างทอผ้าคนอื่น ๆ ช่างทอคนนี้ได้ปรับประยุกต์ลวดลายในลักษณะแบบสมัยใหม่ มีที่มาจากสิ่งที่เป็นที่นิยมในยุคสมัยของตน ช่างทอได้ทดลองทอด้วยโครงสร้างการทอต่าง ๆ กัน ทำให้ผืนผ้านี้มีพื้นผิวและสัมผัสที่หลากหลาย ทั้งเรียบเนียนและ มีพื้นผิวนูนเล็กน้อย

โครงสร้างของสีโดยมากเป็นสีที่อยู่ในวรรณะเดียวกัน คือเป็นสีวรรณะร้อนหรือวรรณะเย็นทั้งหมด อาจเป็นเพราะช่างทอต้องการใช้สีน้อยเพื่อลดขั้นตอนการผลิต เป็นเบื้องต้น เหมาะสมกับการทอผ้ามัดหมี่ ประกอบกับการใช้สีวรรณะเดียวกันช่วยให้ผลงานปรากฏความกลมกลืน ไม่ขัดแย้ง เป็นโครงสร้างสีที่ใช้ได้ง่าย

ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยคือ การส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่ด้วยแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน มีศักยภาพเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรช่างศิลป์สิ่งทอในอนาคต ทั้งนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานให้การสนับสนุน และกลุ่มช่างทอรุ่นใหม่ ดังนี้

สำหรับหน่วยงานให้การสนับสนุน

การส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่ควรดำเนินการประสานหน่วยงานหลายฝ่าย อาทิ หน่วยงานด้านการศึกษา การส่งเสริมการตลาดและพัฒนาผู้ประกอบการ และควรจัดให้มีการส่งต่อองค์ความรู้ช่างศิลป์อย่างเป็นลำดับขั้น เพื่อพัฒนาให้ช่างทอรุ่นใหม่มีความรู้กว้างขวาง เหมาะสมกับการสร้างอาชีพหัตถศิลป์ในอนาคต

หน่วยงานส่วนกลางควรให้การสนับสนุนร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานต่อเนื่องและสอดคล้องกับรูปแบบวัฒนธรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง

หน่วยงานควรส่งเสริมเนื้อหาเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน การออกแบบเพื่อความยั่งยืนให้กว้างขวางและเข้าถึงกลุ่มช่างทอผ้า เพราะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญในปัจจุบันและจะยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต

สำหรับช่างทอรุ่นใหม่

การเรียนรู้กับครูช่างในชุมชนมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้เกิดเครือข่ายความรู้ และสร้างระบบที่ปรึกษา ทำให้ผลงานมีคุณภาพและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

ช่างทอรุ่นใหม่ควรแสวงหาโอกาสแสดงผลงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ เช่น การแสดงผลงานในนิทรรศการ การสมัครเข้าเป็นสมาชิกสถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (องค์การมหาชน) การสมัครเข้าร่วมการประกวด การส่งผลงานเข้ารับการรับรองคุณภาพ

ช่างทอควรเรียนรู้ทักษะเพิ่มเติมอยู่เสมอ อาทิ การตลาด การบริหารจัดการ การออกแบบเพื่อความยั่งยืน เทคนิควิธีการที่หลากหลาย สามารถปรับปรุงพัฒนาสินค้าได้สม่ำเสมอ สร้างการรับรู้ที่ติดต่อบRANDหรือสินค้าของตนเอง และสามารถพัฒนาต่อไปสู่การขายเพื่อสร้างรายได้

ช่างทอรุ่นใหม่ควรปรับใช้แนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืน ทั้งในด้านมิติสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า สืบต่อภูมิปัญญาวัฒนธรรม และการกระจายรายได้สู่ชุมชน

การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่สู่หลักสูตรระดับปริญญา

แนวทางที่โครงการวิจัยนี้ได้นำเสนอไว้ สามารถนำไปพัฒนาต่อให้บูรณาการร่วมกับหลักสูตรระดับปริญญา หรือพัฒนาให้เกิดหลักสูตรระยะสั้นที่สะสมหน่วยกิตเพื่อเทียบโอนสู่การศึกษาในระดับปริญญาได้ โดยอาจบูรณาการร่วมกับหลักสูตรที่มีอยู่แล้ว เพื่อส่งเสริมต่อยอดให้ช่างทอรุ่นใหม่มีโอกาสพัฒนาได้ตามความพร้อมของตน ทั้งนี้อาจประสานความร่วมมือกันระหว่างหลายหน่วยงาน อาทิ มหาวิทยาลัย สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (องค์การมหาชน)

การเชื่อมโยงการส่งเสริมช่างทอรุ่นใหม่กับหลักสูตรที่มีอยู่แล้ว สามารถพัฒนาเชื่อมโยงกับรายวิชาของหลักสูตรในมหาวิทยาลัย ยกตัวอย่างเช่น สาขาวิชาศิลปะ การออกแบบพัสดุราภรณ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาวิชาแฟชั่น สิ่งทอ และเครื่องตกแต่ง วิทยาลัยอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หากการเชื่อมโยงเป็นไปได้จริง จะเป็นประโยชน์ต่อการสืบสานและพัฒนางานสิ่งทอได้อย่างดียิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- กิตติกรณ นพอดมพันธ์. (2559). การสร้างสรรค์เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายจากทฤษฎีการรื้อสร้าง (Deconstruction) : กรณีศึกษา
ผ้าไหมมัดหมี่พื้นบ้าน อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ*, 17(2), น. 81 - 94.
- กิตติรัช บุญทวี. (2565). แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมสู่คนรุ่นใหม่ของกลุ่มทอผ้าไหม ตำบลกาบิน
อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*,
13(1), น. 249 - 254.
- จรรย์ตา จันทร์แจ่ม, อภิชาติ โจอารีย์ และ วีรฉัตร สุปัญญา. (2557). แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนใน
การถ่ายทอดภูมิปัญญาผ้าจากสู่เยาวชนของชุมชนชาวไทย-ยวน ตำบลคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. *วารสาร
วิชาการ Veridian E- Journal ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 7(3), น. 159 - 174.
- จรัสพิมพ์ วังเย็น. (2554). การออกแบบเครื่องนุ่งห่มเพื่อการพัฒนาในรูปแบบสินค้าพื้นเมือง กรณีศึกษาผ้าจากไทยวน จังหวัด
ราชบุรี. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. [https://repository.rmutp.ac.th/bitstream/
handle/123456789/1180/ltfd_55_01.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://repository.rmutp.ac.th/bitstream/handle/123456789/1180/ltfd_55_01.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- จรีวรรณ จันทลา, วลี สงสูงค์, เพ็ญสินี กิจคำ และ สุวีรัตน์ วงศ์สมิง. (2559). การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอ
ไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารวิชาการ Veridian E- Journal ฉบับ
ภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 9(2), น. 82 - 98. [https://he02.tci-thaijo.org/index.php/
Veridian-E-Journal/article/view/61543](https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/61543)
- จิตติพันธ์ จันทร์หอม. (2559). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย.
วารสารสมาคมนักวิจัย, 21(1), น. 181 - 192.
- ณัฐกฤตย์ ดิษฐวิรุฬ. (2558). การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้และถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญา. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*,
3(2), น. 39 - 48.
- นันทนา ปราณุศิษย์. (2560). อัคราภิรักษ์ศิลปิน แห่งศิลปาชีพ. *วารสารวัฒนธรรม*, 56(3), น. 4 - 17.
- บุษบา หินเธาว์. (2557). การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อหาแนวทางอนุรักษ์พื้นฟูภูมิปัญญาผ้าทอลาวครั้ง.
วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 27(3), น. 132 - 144.
- พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. (ม.ป.ป.). *ราชพัสดุตราจากผ้าไทย. พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนาง
เจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ*. [http://www.qsmtthailand.org/past/artistry-in-silk-the-royal-
style-of-her-majesty-queen-sirikit/](http://www.qsmtthailand.org/past/artistry-in-silk-the-royal-style-of-her-majesty-queen-sirikit/)
- ภัทรวดี อัครา และ การุณย์ บัวเฟื่อน. (2558). วิธีการอนุรักษ์ผ้าไหมมัดหมี่ของชาวบ้านห้วยแคน อำเภอกุดรัง จังหวัด
มหาสารคาม. *วารสารสหวิทยาการวิจัย ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 4(2), น. 95 - 101.
- มาริสสา อินทรเกิด, ชรินทร์ งามกมล และ วิชุดา อ้อยงค์. (2561). การอนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าไหมมัดหมี่ขึ้นต้นแดง
ของชุมชนบ้านหัวสะพาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารธุรกิจปริทัศน์*, 10(1), น. 141 - 154.
- ลดาวลัย ไขคำ. (2567). *ข้อจำกัดและการเสริมบทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัดในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
(SDGs). SDG MOVE*. [https://www.sdgmovement.com/2022/10/18/localizing-governor-thailand-un/
leolakkhann Srikeksamthira และ ศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์. \(2564\). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไลฟ์สไตล์ตามแนวคิดการตลาดโคลลาจจาก
ภูมิปัญญาลวดลายของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งในชุมชนทอผ้าฝ้ายลาวครั้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี.
วารสารรัชต์ภาคย์, 15\(39\), น. 77 - 95.](https://www.sdgmovement.com/2022/10/18/localizing-governor-thailand-un/)
- วิโรจน์ แก้วเรือง. (2553). กรมหม่อนไหม. *วารสารวิชาการกสิกรรม*, (4), น. 17 - 23.
- ศศิธร วิศพันธ์. (2560). การออกแบบผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าทอเกาะยอโดยใช้เทคนิคควิลท์. *วารสารวิชาการศิลปะ*

- สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 8(2), น. 1-9.
- ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. (ม.ป.ป.). *ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs*. SDG MOVE. <https://www.sdgmove.com/intro-to-sdgs/>
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *โมเดลเศรษฐกิจ บีซีจี*. สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. <https://www.nxpo.or.th/th/bcg-economy/>
- เสรี เพิ่มชาติ, อัญชลี จันทาโก, วราภรณ์ ลิ้มเปรมวัฒนา และ พุกษ์ จริสตัยภรณ์. (2556). การจัดการความรู้เพื่อสร้างคุณค่าผ้าจากราชบุรี. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 1(3), น. 183-194.
- หน่วยราชการในพระองค์. (2565). *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดนิทรรศการ “สิริราชพัสดุราชบรมราชินีนาถ” (Decades of Style: The Royal Wardrobe of Her Majesty Queen Sirikit) ณ พิพิธภัณฑ์ผ้า ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทอรัชฎากรพิพัฒน์พระบรมมหาราชวัง*. หน่วยราชการในพระองค์. <https://www.royaloffice.th/18/11/2022/นิทรรศการสิริราชพัสดุ/>
- อรุณวรรณ ตั้งจันทร์ และ นิรัช สุดสังข์. (2554). การออกแบบผลิตภัณฑ์ของฝักของที่ระลึกจากผ้าปักชาวเขาเผ่าม้งตำบลแจ้ก่น้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารวิชาการ AJNU ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 1(2), น. 91-102.
- อัจฉราพร จิวสุภา, สุเทพ การุณย์สัญญากร และ ปทุมทิพย์ ม่านโคกสูง. (2560). แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมสู่คนรุ่นใหม่ของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองแซ่ ตำบลตองโขบ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 14(64), น. 95-102.
- อารีวรรณ หัสติน. (2559). ภูมิปัญญาและการสืบทอดผ้าทอไทยพวนบ้านใหม่ จังหวัดนครนายก. *วารสารกระแสวัฒนธรรม*, 17(32), น. 73-88.
- อุปวิทย์ สุวคันธกุล, โอภาส สุขหวาน และ ประทิว ทองเหลือ. (2552). การออกแบบและพัฒนาสิ่งทอพื้นเมืองไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรี กรณีศึกษา: ชุดผ้าทอบนโต๊ะอาหาร. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*, 3(1), น. 101-107.
- ไอรดา สุดสังข์. (2559). การออกแบบและพัฒนาชุดทำงานสตรีด้วยเทคนิคการจับจีบจากผ้าทอลายดอกปีบ. *วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 7(2), น. 170-179.
- Bergman, D. (2012). *Sustainable Design: A Critical Guide*. New York: Princeton Architectural Press.
- McDonough, W. & Braungart, M. (2002). *Cradle to Cradle*. New York: North Point Press.
- Still, B. & Crane, K. (2017). *Fundamentals of User-Centered Design A Practical Approach*. Boca Raton: Taylor and Francis Group.
- Vonpiankul, P. (2022). *Young OTOP เสน่ห์ความเป็นไทยสู่ความร่วมมืออันสากล*. Lofficial Thailand. <https://lofficielthailand.com/2022/04/young-otop-2022/>